

Nieuwsbrief

Havenlaan 88 bus 73 - 1000 Brussel

INSTITUUT
NATUUR- EN BOSONDERZOEK

NIEUWSBRIEF@INBO.BE / WWW.INBO.BE

Maart 2017

Bosuitbreiding helpt te besparen op gezondheidsuitgaven (NB 03/17)

Fijn stof en de impact ervan op onze gezondheid zijn de laatste maanden niet weg te denken uit de pers. Het is algemeen bekend dat bossen bijdragen aan de verbetering van onze luchtkwaliteit: bladeren en takken van bomen filteren bijvoorbeeld zwevend fijn stof uit de lucht. Dit spoelt via neerslag af naar de bodem. Bosuitbreiding beschermt zo niet alleen onze bedreigde biodiversiteit, maar draagt ook bij aan onze gezondheid. Dit heeft bovendien een weerslag op onze economie. Milieueconomen van de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO) raamden de vermeden uitgaven voor gezondheid op 57 euro per afgevangen kilogram fijn stof (PM 10).

We vergeleken in ons Natuurrapport drie scenario's voor 10.000 ha bosuitbreiding. Een dergelijke bosoppervlakte filtert jaarlijks tussen de 360 en 400 ton fijn stof (PM 10) uit de lucht. Dit vertegenwoordigt een vermeden gezondheidsschade van 20 à 23 miljoen euro per jaar. Dit levert winst op voor de hele bevolking. De economische waarde van die vermeden gezondheidsschade blijkt zelfs hoger dan de waarde van de gedeerde landbouwinkomsten.

10.000 ha bosuitbreiding staat al sinds eind jaren '90 op de beleidsagenda van de Vlaamse overheid. Hoewel er aan bosuitbreiding wordt gedaan, zijn we er nog niet in geslaagd om die doelstelling waar te maken. Enerzijds omdat nieuwe ontbossingen de bosuitbreiding deels tenietdoen en er dus netto minder bos bijkomt, anderzijds omdat bosuitbreiding op maatschappelijke weerstand botst van andere gebruikers van de schaarse open ruimte. Die weerstand is ook niet onlogisch: het 'dividend' van de vermeden gezondheidsschade wordt aan de samenleving als geheel uitgekeerd. Het wordt echter niet verzilverd voor die belanghebbenden die door de bosuitbreiding hun inkomen zien dalen.

Economen noemen dit fenomeen 'marktfalingen'. Het is aan de overheid om via gepaste beleidsmaatregelen dit marktmechanisme bij te sturen. Dit gebeurt nu al deels via de middelen van het boscompensatiefonds die recent werden vrijgegeven. Maar zolang private landgebruikers geen sterkere economische incentive ervaren om op hun percelen aan bosuitbreiding te doen, zal het lastig zijn om de bosoppervlakte in Vlaanderen gevoelig te laten toenemen.

[Wouter Van Reeth](#)

Tracking Invasive Alien Species (TriAS) (NB 03/17)

Biologische invasies opvolgen met behulp van open data en open source software? Snel en automatisch nieuwe exoten detecteren? Het volledige exotenregister voor België op één plaats? Het recent goedgekeurde BRAIN-project Opgvolging van Invasieve Uitheimse Soorten: Valoriseren van data ter ondersteuning van beleid en beheer (2017-2021) wil hier werk van maken. De afgelopen jaren heeft België verschillende tools ontwikkeld om het beleid rond invasieve soorten te ondersteunen, zoals een [register van experts en beheerders](#), [protocollen voor risicobeoordeling](#) en een [vroegwaarschuwingssysteem](#). Toch is de doorstroming van gegevens naar wetenschap en beleid vaak traag door de vele gefragmenteerde bronnen.

TriAS (TriAS: Tracking Invasive Alien Species - Building a data-driven framework to inform policy) wil data rond invasieve soorten (soortenlijsten en observaties) mobiliseren en ontsluiten als open data en deze gebruiken om beleidsvragen te beantwoorden via reproduceerbare, open en geautomatiseerde workflows. Met deze open data zullen indicatoren voor invasieve exoten gevoed worden, opkomende soorten gedetecteerd worden en risico-evaluaties gebeuren. Met de gegevens zullen ook geavanceerde risicomodellen en kaarten gemaakt worden voor een aantal opkomende exoten.

Na wetenschappelijke evaluatie van de voorstellen door buitenlandse experts, keurde Belspo het projectvoorstel goed. Voor het project is een totaalbedrag van 720.000 euro uitgetrokken. In TriAS werken 12 partners samen. Het Agentschap Plantentuin Meise, het Belgisch Biodiversiteitsplatform en het INBO coördineren.

[Tim Adriaens, Peter Desmet](#)

[>> Projectwebsite](#)

Essenziekte bedreigt de es in tal van Europese landen (NB 03/17)

Begin februari verscheen het boek 'Dieback of European Ash (*Fraxinus* spp.) – Consequences and Guidelines for Sustainable Management', het resultaat van de EU-COST-actie FRAXBACK (European Cooperation in Science and Technology), een vier jaar durend samenwerkingsverband, gestart in 2012 in het kader van het Horizon 2020-programma. Ook het INBO nam hieraan deel.

Doel van het project was het samenbrengen en doorgeven van kennis rond de essenziekte, en potentiële oplossingen en praktische richtlijnen voor een duurzaam bos- en boombeheer kenbaar maken. Deze ziekte werd begin de jaren 1990 in Europa ontdekt, verspreidde zich zeer snel vanuit Noordoost-Europa en veroorzaakte massale sterfte. Na verloop van tijd werd duidelijk dat de invasieve exotische schimmel *Hymenoscyphus fraxineus* (syn. *Chalara fraxinea*) de ziekte veroorzaakt.

Het boek beschrijft de situatie van de essenziekte in een twintigtal Europese landen en regio's, waaronder ook Vlaanderen en Wallonië. De verspreiding en impact van de ziekte worden beschreven, net als het onderzoek en de maatregelen ter bestrijding ervan.

Vervolgens geven de auteurs ook richtlijnen mee voor een duurzaam bos- en boombeheer.

In Vlaanderen dateren de eerste meldingen van de essenziekte uit 2010, maar verder onderzoek heeft aangetoond dat de ziekte hier al in 2007 aanwezig was. Uit recente inventarisaties blijkt dat de essenziekte nu algemeen voorkomt in ons land en ernstige schade veroorzaakt. Niet alle essen blijken echter even vatbaar te zijn voor de ziekte. Het INBO werkt daarom sinds enkele jaren aan het selecteren van ziekte-tolerante bomen met het oog op het commercialiseren van tolerante of resistente bomen uit verschillende herkomsten. Daarvoor volgt het INBO onder meer een internationale herkomstproef in Stevoort (Hasselt) op. Deze proefbeplanting werd aangelegd in het kader van het project EU-RAP (Realising Ash's Potential, 2001-2005).

[Geert Sioen](#), Peter Roskams, Bart De Cuyper en Marijke Steenackers

Meer lezen? [Ash dieback in Flanders \(Belgium\): research on disease development, resistance and management options \(p. 61-67\). In: Vasaitis R. & Enderle R. \(eds.\) 2017. Dieback of European Ash \(*Fraxinus* spp.\): Consequences and Guidelines for Sustainable Management, SLU Swedish University of Agricultural Sciences, 299 p.](#)

Wat is de waarde van natuur? (NB 03/17)

Er is vaak discussie over wat nu de waarde van natuur is, met argumenten als “deze waarde mag je niet in geld uitdrukken” tot “om impact te hebben moet je de taal van het geld spreken”. Recent onderzoek van het INBO biedt een uitweg.

De natuur heeft vele waarden tegelijk: economisch, ecologisch, sociaal,... Welke waarden gebruikt worden in discussies, hangt af van wie ze beoordeelt en welke methodes worden gebruikt. Bij een beoordeling spelen vaak uiteenlopende overwegingen mee: tewerkstelling, winst, erfgoed, cultuur, sociale rechtvaardigheid, gezondheid, ecologische impact enz. Alleen gebeurt dit zelden expliciet en transparant. Ook meet men waarden vaak met ongeschikte methodes: erfgoedwaarde uitdrukken in euro's is bijvoorbeeld net zo absurd als economische winst tellen in aantallen vogels.

Meervoudige waardering kan hier uitkomst bieden. Een voorbeeld illustreert hoe dit in de praktijk werkt. Voor de inrichting van de Maarkebeekvallei beschreven en rangschikten lokale belanghebbenden in twee workshops eerst een diverse set ‘waarden’ zoals de verbindingsfunctie, zeldzame habitats, veilig inkomen voor landbouwers, wonen in de vallei, enz. Ontwerpbureaus ‘Fris In Het Landschap’ en ‘Cluster’ organiseerden daarop in opdracht van de Provincie Oost-Vlaanderen ontwerpateliers per deelgebied. Deze plannen werden daarna terug getoetst door de belanghebbenden: "Welke van ‘onze’ waarden stijgen/dalen in de rangschikking, voor wie zijn de baten/kosten van dit scenario?"

Op die manier worden zowel economische, ecologische als sociale waarden transparant meegenomen in een plan of beslissing. Op basis van de toets in de Maarkebeek kunnen de ontwerpen nu worden bijgestuurd en kunnen de uiteindelijke inrichtingsplannen leiden tot een multifunctioneel landschap. Uit de diverse studies die op het INBO en elders lopen, blijkt dat sectoren of belanghebbenden die in principe concurreren om de open ruimte, uiteindelijk dichterbij elkaar blijken te staan dan men zou vermoeden. Bij een goed uitgevoerde meervoudige waardering gaat het dus niet enkel om het ‘waarderen’ op zich, maar kan de methode tegelijk draagvlak en consensus bevorderen.

Het wetenschappelijk [onderzoek](#) naar meervoudige waardering door het INBO reikt methodes aan die meervoudige waarden onderbouwd kunnen integreren in beslissingen. En dit kan op een transparante, rechtvaardige en ook vrij eenvoudige wijze. Want hoe elegant ook, beslissingen op basis van enkel een zeldzame soort of een mooi euro-cijfer zijn zelden duurzaam of realistisch.

[Sander Jacobs](#)

Meer lezen? [zie special issue in het tijdschrift ‘Ecosystem services’](#)

Adviezen in de kijker (NB 03/17)

Advies over de mogelijke impact van het uitstrooien van crematieas in natuurgebied op de bodem en de vegetatie

In oktober 2016 keurde het Vlaams Parlement een wetsvoorstel goed om openbare domeinen open te stellen voor natuurbegrafenissen. De wet zou toelaten om in deze domeinen crematieas uit te strooien, of urnen te begraven. In dit advies onderzoeken we wat het effect op bodem, grondwater, strooisellaag, vegetatie en specifieke soortgroepen kan zijn. Hierbij is de chemische samenstelling van crematieas van belang. Vooral het hoge calciumfosfaatgehalte, de aanwezige zouten (Na, Cl) en zware metalen kunnen milieueffecten veroorzaken. De impact is verschillend naargelang de crematieas wordt verstrooid of begraven in een urne. Verder is de mogelijke impact recht evenredig met het aantal verstrooiingen per ha en per jaar. Afhankelijk van de gehanteerde normen zijn specifieke elementen limiterend om een negatieve impact op ecosystemen te vermijden. Ook antropogene effecten zoals betreding of rustverstoring spelen een rol.

[Lieve Vriens](#)

[>> Lees het integrale advies](#)

Geïntegreerd referentiemeetnet voor zoetwatervissen in Vlaanderen Resultaten 2013-2015 (NB 03/17)

In 2013 startte het INBO met het geïntegreerd referentiemeetnet voor zoetwatervissen in Vlaanderen. Dit nieuwe meetnet is beter afgestemd op de informatienoden van de Kaderrichtlijn Water en van het [Natura 2000](#)-netwerk. In de periode 2013-2015 werkten we een eerste bemonsteringscyclus af voor de categorie 'rivier'.

In totaal bevisten we 198 locaties gelegen in 150 verschillende waterlichamen. In 96,5% van de meetplaatsen ving we vis. In totaal vonden we 42 vis- en rondbeksoorten. In de top vijf van de meest gevangen soorten staan paling en driedoornige stekelbaars op een gedeelde eerste plaats met een aanwezigheid in 58% van de meetplaatsen. Het brons gaat naar blankvoorn (48%) terwijl baars (47%) net buiten de medailles valt. Riviergrondel sluit het rijtje af met een aanwezigheid in 42% van de meetplaatsen.

Van 118 rivieren en van 17 kanalen zijn nu visgegevens beschikbaar voor de periode 2010-2012 en voor de periode 2013-2015. We kunnen hierdoor de evolutie van het visbestand in deze waterlopen nagaan. We berekenen daarvoor de EQR-waarden (Ecological Quality Ratio) van beide periodes. De helft van de onderzochte waterlichamen (51%) behoudt dezelfde kwaliteit. Voor 33% van de waterlichamen is de kwaliteit gestegen terwijl die voor 16% van de waterlichamen achteruit gegaan is.

Gerlinde Van Thuyne

Meer weten?

- Download het rapport: [Visbestandopnames in Vlaanderen in het kader van het Referentiemeetnet- Bemonsteringsresultaten 2015 en een overzicht van de resultaten 2013-2015](#).
- Bij dit rapport hoort ook een dataset: Visbestandopnames in Vlaanderen in het kader van het Referentiemeetnet- Bemonsteringsresultaten 2015 en een overzicht van de resultaten 2013-2015 [Data set]. Zenodo. <http://doi.org/10.5281/zenodo.220944>
- Tenslotte kan u ook de ruwe data downloaden: Van Thuyne G, Breine J (2016): VIS - Reference freshwater monitoring in Flanders, Belgium (post 2013). Research Institute for Nature and Forest (INBO). Dataset/Samplingevent. <http://doi.org/10.15468/klsy8u>

Nieuwe ontdekking zorgt voor uitbreiding genenbank zwarte populier (NB 03/17)

De Europese zwarte populier is een van de zeldzaamste inheemse boomsoorten in Vlaanderen en de overlevingskansen van de soort zijn heel erg laag. Enkele verspreide, geïsoleerde en meestal geknotte, oude exemplaren zijn de laatste relictten van historische populaties die vroeger mee vorm gaven aan de zachthout-ooibossen langs de grote rivieren.

Een opgaande oude zwarte populier is helemaal zeldzaam in ons landschap. Recent werd in de Koudenbergbeekvallei in het Abdijlandschap Affligem toch nog een exemplaar ontdekt. Deze boom bleek een rasechte zwarte populier te zijn met een uniek genetisch profiel. Een bijzonder exemplaar dus. Via stek zullen we de boom vermeerderen en toevoegen aan de INBO-genenbank. Op deze manier wordt het genetisch materiaal veiliggesteld.

[An Vanden Broeck](#) en Wim Declercq
[Koen De Rijck](#), Regionaal Landschap Pajottenland & Zennevallei

[>> Behoud en herstel van de zwarte populier in Vlaanderen](#)